

PIANIST/COMPONIST CEES BIJLSTRA WIL VERDERGAAN MET FILMMUZIEK
NA WINNEN VAN ONDERSCHIEDING IN TSJECHOSLOWAKIJE

'natuurlijk kun je nooit om je zelf heen,
dat noem ik dan maar stijl'

Als de meester jarig was, speelde Cees Bijlstra op de piano en de kinderen uit de klas zongen vrolijk mee. Als die kinderen nu naar een Nederlandse speelfilm gaan, is er een kans dat ze muziek horen die de in Grouw wonende Cees Bijlstra heeft gecomponeerd. Weliswaar heeft Bijlstra tot nu toe bij slechts twee films de muziek geschreven, maar hij hoopt in deze richting door te gaan. Hij is daartoe aangemoedigd door een prijs voor de beste filmmuziek op een filmfestival in Tsjechoslowakije.

Vanaf het ogenblik dat Cees Bijlstra (geboren in 1946 te Joure) op zevenjarige leeftijd pianoles kreeg, heeft muziek een heel grote plaats in zijn leven ingenomen. Hij maakte deel uit van een cabaretgroepje van de kweekschool, speelde in een dixielandorkest en begeleidde een Fries onderwijzerscabaret. Met een starthonorarium van vijftig gulden per avond bouwde hij zijn bestaan in de muziek op, hoewel hij voor onderwijzer was opgeleid.

„Ik ging naar de kweekschool in Heerenveen omdat ik niet precies wist wat ik anders moest. Ja, muziek natuurlijk, maar een opleiding aan het conservatorium lokte mij niet zo aan. Op de kweekschool had je nog een grote verscheidenheid aan vakken en niet een pakket, zoals tegenwoordig op de pedagogische academie. Toen ik onderwijzer met hoofddake was geworden, ben ik een half jaar AVO-leraar geweest. Na mijn diensttijd zou ik gaan solliciteren, maar voor het zo ver was, kwam ik in de muziekwereld terecht”, vertelt hij. De aandacht van de cabaretier Riets Gratama was op hem gevallen. Deze had wel eens een optreden gezien van het in die tijd nogal populaire *Underwizerskabaret* van Roel Bergsma. Bijlstra was de pianist van deze groep en schreef de muziek bij de liedjes. In het Friese programma van de Regionale Omroep Noord

Cees Bijlstra: ... „je moet mij als een auto-dact zien” ...

wat bezwaarlijk. Als we naar Maastricht gingen, duurde de heenreis vier uren, het optreden tweeënehalf uur en de terugreis weer vier uren. Daarom ben ik er ten slotte mee opgehouden."

Cees Bijlstra had inmiddels ook de smaak van ander werk te pakken. Met de radio kwam hij in aanraking doordat Rients Gratama samen met Eef Brouwers het voor automobilisten bestemde AVRO-programma 'Mobiel' presenteerde. Bijlstra speelde in het bijbehorende orkest en moest elke week drie arrangementen schrijven. „Ik leerde daar heel wat arrangementen kennen en het was voor mij ook verder een leerzame periode. Ik heb geen compositielessen gehad, je moet mij als een autodidact zien. Wel heb ik een arrangeercursus gevolgd. Om op dit gebied wat te bereiken moest ik een lange weg gaan. Bovendien wil je in het begin veel te veel. Ik trok alle registers open en wilde graag wat experimenteren. Daarin ging ik soms veel te ver, want zo'n programma is er niet geschikt voor. Na een poosje zag ik het niet meer zitten en hield ik ermee op. Maar ik heb er veel ervaring opgedaan."

strijd zwaarder

Bijlstra had het grote verlangen zich steeds meer op componeren toe te leggen. „Eerst denk je nog dat je alles kunt, maar het wordt steeds moeilijker. De strijd om iets op papier te krijgen wordt zwaarder. Het gemak waar het aanvankelijk mee gaat, wordt geringer. Als ik nu terugzie op alles wat ik in de periode met Rients Gratama heb gecomponeerd, dan

... „ik wil zien wat er met mijn werk gebeurt" ...

werd er wel eens iets van uitgezonden.

Rients Gratama had zelf als cabaretier al een goede naam opgebouwd. Hij was in 1963, na zes jaar ervaring elders, begonnen met een Fries cabaretgezelschap en schakelde in 1967, toen Wim Sonneveld zijn kwaliteiten had ontdekt, op het Nederlands over. Twee jaar later, toen hij een opvolger voor zijn pianist Joop Verbeke moest hebben, dacht hij weer aan Cees Bijlstra. Toen deze net uit militaire dienst kwam, vond hij een uitnodiging in de brievenbus om eens met Rients te komen praten: „Rients trad toen met Mady Misset en een combo op. Ik hoefde alleen maar te spelen. In het begin was dat fijn, maar het beviel na een tijdje niet helemaal en ik was blij toen ik ook zelf composities bij de nummers mocht maken."

reizen

„We hebben een jaar of tien samengewerkt. Het was een prachtig leven: je reisde het hele land door en kwam in alle mogelijke theaters. Een van de mooiste programma's was 'Regen op het bloemkoolcorso'. Er kwam nog wel eens een Fries programma tussendoor. We hadden vooral succes met 'Ha, dy Basken!' Maar op den duur wordt zo'n leven toch wel

... „als je aan het werk gaat, weet je soms helemaal nog niet wat er op dat stuk wit papier moet komen" ...

... „Je bent mathematisch bezig, maar je mag de emoties natuurlijk niet vergeten“ ...

zijn er nog vijf of zes stukjes bij die ik werkelijk goed vind.”

Na tien jaar reizen door het land kon Bijlstra in Grouw wat rustiger gaan leven, al kwam ook daar heel wat werk op hem af. Bij Radio Fryslân in Leeuwarden werd hij aangesteld als redacteur educatieve programma's. Onder dit werk vallen onder meer de schoolprogramma's en het culturele programma 'De koperen tún'. Daarnaast bleef Bijlstra muziek schrijven, bij voorbeeld bij liedjes van Leo Dijkstra voor de cabaretière Leny de Vries.

Nieuwe mogelijkheden werden hem geboden door de Friestalige toneelgroep Tryater. Deze gebruikt bij verschillende stukken muziek die Bijlstra geschreven heeft. „Dat is heel belang-

rijk voor je compositorische ontwikkeling. Je maakt nu geen begeleiding bij teksten van liedjes, maar bij handelingen en emoties. Artistiek leider Thom van der Goot werkte al in die richting, maar vooral voor zijn opvolger Guido Wevers is de muziek heel essentieel. Bij het stuk 'Boeren sterre' van Franz Xaver Kroetz is tussen toneel en muziek een tweeenheid ontstaan. Het is het beste dat ik tot nu toe gemaakt heb. Ik dacht later: ik kan nooit meer muziek maken als deze.”

Cees Bijlstra vindt het een groot voorrecht te mogen werken met mensen als Guido Wevers en Pieter Verhoeff. Voor Verhoeff heeft hij de muziek gemaakt bij diens speelfilm 'De droom'. Deze heeft vele weken lang met veel

succes in de Nederlandse bioscopen gedraaid. De dialogen zijn in het Fries met Nederlandse ondertiteling. De film gaat over de zaak-Hogerhuis: drie broers werden omstreeks de eeuwwisseling als slachtoffers van klassejustitie onschuldig veroordeeld.

integer

„Pieter Verhoeff is heel integer met zijn produkties bezig”, zegt Bijlstra. „Hij weet welke functie de muziek daarin moet hebben. Je kunt er met hem over praten. Hij zegt niet zonder meer: maak er maar muziek bij. Je leest het script, je praat erover en dan moet het gaan gisten. Er gebeurt binnen in je van alles en op een gegeven ogenblik komt het eruit. Daarna komt het ambachtelijke werk. Je bedenkt een thema, je arrangeert en daarmee is een tijd van hard werken aangebroken. Ten slotte komt dan de praktische uitvoering: organiseren, contact onderhouden met de studio en noem maar op. Ik probeer me zoveel mogelijk op het artistieke produkt toe te leggen.”

Over 'De droom': „Het onderwerp van de film sprak me sterk aan. Ik had al eens muziek gemaakt bij een film over Friesland van de cineast Hans van der Hoek, maar dit was natuurlijk heel iets anders. Voor ik begon te componeren vroeg ik me af welke muziek er in het eind van de vorige eeuw werd gespeeld en welke componisten er toen waren. Het kan gebeuren dat bepaalde scènes worden veranderd of vervallen wanneer je iets klaar hebt. Dan moet je opnieuw met de regisseur gaan praten, ook over wat er benadrukt en wat er ontlusterd moet worden en waar de muziek sterke spanningen moet oproepen. Dan ga je weer aan de gang. Het hoofdthema had ik al geschreven op basis van het script en vanuit dat thema maak je weer andere. Daarna is het een kwestie van arrangeren. Daar gaat heel veel werk in zitten. Je krijgt een kopie van de film met video. De tijdsaanduiding loopt mee, zodat je bij voorbeeld kunt noteren dat een bepaalde scène zich van 14 minuten 53 tot 15 minuten 56 afspeelt. Daar moet dan dus een stuk muziek precies bijpassen. Je bent mathematisch bezig, maar je mag de emoties natuurlijk niet vergeten. Het lijkt wel wat op het monteren bij radioprogramma's. Dat is ook een kwestie van weglaten en gedisciplineerd werken.”

„Het componeren van muziek bij toneelstukken is niet zo strikt aan tijd gebonden als bij de film. Je kunt *in- en uitvaden*. Toch heeft de muziek die ik bij 'Boeren sterre' gemaakt heb, wel veel van filmmuziek. Er zijn regisseurs die nooit muziek gebruiken. Daar valt natuurlijk ook wel iets voor te zeggen. Door muziek bij een film of toneel te zetten, bepaal je de gevoelens van het publiek. Als je een auto op een weg ziet rijden, kan daar zeer verschillende muziek bij: spanning of vrolijkheid, maar ook het leggen van de nadruk op het landschapsbeeld. Het functioneert wel, maar ik heb de indruk dat de mensen zich niet altijd precies realiseren wat ze horen.”

stijl

Na 'De droom' heeft Bijlstra opnieuw bij een

film van Pieter Verhoeff muziek gemaakt, namelijk bij 'Van geluk gesproken'. Deze film gaat over mensen die streven naar geluk en over alles wat daarbij kan mislukken. Het verhaal speelt zich af in verschillende werelden, van universitaire tot volksmilleus. Bijlstra: „Deze film vraagt om een meer eigentijdse instrumentatie. Ik heb er dus een ander soort muziek voor geschreven dan voor 'De droom'. Natuurlijk kun je nooit om je zelf heen, maar dat noem ik dan maar stijl. Bepaalde dingen komen toch steeds in je werk terug. Als je ermee aan het werk gaat, weet je soms helemaal nog niet wat je moet schrijven, wat er op dat stuk wit papier moet komen. Later verbaas je jezelf over wat erop staat. Ik ben er overigens niet heel extreem mee bezig. Sommige mensen zijn van hun werk bezeten, maar ik zou best eens een jaar niets willen doen. Vorig jaar heb ik te veel gedaan. Het lijkt me heerlijk om helemaal ontspannen wat in de tuin te werken en veel te lezen.”

Bijlstra heeft zijn werk bij Radio Fryslân en verder wacht hij af wat er valt te doen. „Als ik een opdracht krijg, zal ik die rustig bekijken. Je moet je er ook emotioneel voor vrijmaken. Ik ben altijd behoorlijk betrokken bij een productie. Ik wil zien wat er met mijn werk gebeurt. Van 'Boeren sterre' heb ik verschillende repetities bijgewoond en tot vijf minuten voor de première ben ik bij de geluidsinstallatie geweest.”

steeds een stapje verder

Cees Bijlstra wil graag ook in de toekomst bij toneelproducties betrokken zijn: „Guido Weyers is bezig op een manier die mij heel erg boeit. Hij gaat steeds een stapje verder. Hij zoekt stukken die qua tekst kaal zijn en waar muziek dus heel goed bij kan passen. Aan stukken van Shakespeare bij voorbeeld kun je van alles ophangen en je kunt ze in verschillende tijden plaatsen. Ik hoop in de toekomst meer toneel- en filmmuziek en minder cabaretachtige composities te maken. Als je te veel opdrachten hebt, kom je nooit toe aan wat andere componisten wel kunnen doen: zonder opdracht bij voorbeeld een pianoconcert schrijven.”

Bijlstra heeft tien jaar geleden een collage voor symfonieorkest, combo en brassband geschreven. Hij legde daar toen veel eer mee in. „Maar ik zou het nu heel anders doen”, zegt hij. „Ik heb toen fouten gemaakt die ik nu niet meer zou maken. Maar ja, als ik straks wat nieuws ga componeren zullen er wel weer andere fouten aan kleven.” Hij doet zijn werk in een soort 'arendsnest' in de nok van zijn woning aan It Skûtsje in Grou. Er staan een Yamaha piano en allerlei muziekapparatuur. Aan de wand hangt de tekst van de onderscheiding die hij in Tsjecho-Slowakije heeft gekregen. De muziek bij 'De droom' werd op een filmfestival te Karlovy Vary bij Praag bekroond als de beste muziek bij de ingezonden

films. Volgens de tekst heeft Svaz Československych Skladatelů het diploma toegekend aan Cees Bijlstravi voor de film Sen'De droom.

geen watersporter

Hoewel Cees Bijlstra in Grou woont, is hij geen watersporter. Dat zit overigens wel in de familie. Zijn grootvader heeft enkele malen het skûtsjesilen gewonnen. Maar als er ter gelegenheid van het hardzeilen kermis was, stond de jonge Cees van buitenaf door het raam van een café te kijken naar de muzikanten die daar speelden. Dat trok hem dus meer dan het zeilen. Nog steeds boeit het water hem niet bijster. „Ik ga liever naar de Dolomieten. Bergen vind ik heerlijk. Als het enigszins kan ontvlucht ik deze delta. Ik zou best een globetrotter willen zijn.”

Over de betekenis van muziek voor de tegenwoordige jeugd is Bijlstra niet pessimistisch. „De vervlakking moet meer bij de omroepen worden gezocht dan bij de mensen zelf. De VPRO vind ik wel goed en de concerten en andere culturele uitzendingen van de NOS zijn vaak prachtig. Het is niet te hopen dat die in de verdrukking komen.”

Pieter Terpstra

Johan Witteveen

Bijlstra in zijn werkomgeving bij Radio Fryslân.

